

Мария Огойска

Новозаветният текст в романа на Николай Райнов „Между пустинята и живота“

„Между пустинята и живота“ е роман, в който не присъстват нито посланието, нито патосът, нито веровите истини, които огласява и иска да преподаде текстът на Новия завет. Тук е съградена една литературна реалност, представяща ни се за апокрифна и съответно на жанра с извънредното желание да изобразява тайнствени духовни истини; тайнствени и скрити, постижими единствено за избрани.

Този роман мимикрира върху канона на новозаветния текст.

И преди всичко този роман, и в това е дълбинната му претенция, иска да осмисля някаква божествена мъдрост, да претегля човешката мъдрост, като непрестанно ерудитски съотнася *София* спрямо *Теос*.

Заветът, интерпретиран по николайрайновски – новият завет между Човека и Бога, е нов не просто защото е противопоставен на Стария/Вехтозавения, но защото има претенцията да извади и да изведе като образ в плът някакъв митически и мистически Месия. Самият той в този роман е съчленен материално от страстна, напълно земна любов, и по тази линия трябва, по авторово предписание, да откриваме тук съвсем пряко слънчевия мит – малко момче с червени коси и безумен поглед, плод на забранена любов, от което ще израсте принадлежащият на велика духовна йерархия надисторически Мешиах, просто пребиваващ временно в тялото на Иешу бар Йосеф за извършване на изискващите се от него проповед и чудеса. Но не и Изкупление! И всичко това за високонадарени, повдигнати, сякаш *надземни* човешки духове...

Критиците още веднага след появата на романа го определят като „нехудожествена неправдоподобност“; като „едро светотатство“, като *предельно противоречив и в частите и в конкретите идеи*. Някак несъответствията (особено като духовни послания) в него – поради все пак заявената претенция да се съчленява наново сюжетът на сюжетите – бодат окото.

„Противоречието, тая стихия у Райнова, веднага се явява на мястото на пренебрегнатата истина.“¹

Романът внушава един отказ от идеята за въплъщението: човекът е просто дух, саморазгърнал се по свръхчовешески!

Затова и тук Бог Отец е само глас от небето, отчужден, неразбран от хората през цялото им съществуване, осъден от същите тях на „смърт в небесата“. Тогава къде

¹ Хр. Димитров. Ницшеанско-модернистка философия в свещена костюмировка. // Сп. *Сила*.

Мария Огойска е асистент и дългогодишен преподавател към департамент „Нова българистика“ на НБУ, където защитава докторат върху епистоларния диалог Захарий Зограф – Неофит Рилски (2014) Възпитаничка е на НГДЕК, магистър от първия „женски“ випуск на Духовната академия/Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Била е редактор на културните рубрики в сп. „Демократически преглед“, съставител е на сборници и вестници. Автор е на книгите „Междуписания“ (2010), „Словото в Светогорската живопис на Захарий Зограф“ (2014) и най-новата „Прочити върху християнския дух на българската литература“ (2017).

е Синът, ако сам, откроявайки за себе си, отрича да пребивава надземно? Всъщност заключението, към което авторът ни води, е, че Този бог е самият Човек. Какво чува читателят след обръщението „Сине мой“ (а то е глас към Човека Иешу – с главно Ч): „Онези, които ме виждаха в камъка, звяра и човека, не са изгубени, защото в живота Ме диреха: Ала тъмното постигане на първите хора не разбра, че Аз съм живот на канарата, на цветето, на звяра и на човека – а помисли, че самата вселена е бог – почна да вае на бога образи, които виждаше по земята. – Аз съм тайната на живота. – Скритото що движи вселената“ (с. 45).

И така, неотменно акцентите са: тайното, скритото, вътрешното...

Припомням, че в 1916 г. се организира т.нар. Либерална вселенска църква, която най-общо призовава всички вярващи или изповядващи каквито и да е религиозно-философски системи – да я припознаят за своя! Тя именно предлага на всички вярващи не Богочовека Изкупител (не очаквания от иудеите Месия), а да се обединят около някакъв модел на персонификация, мъглав принцип, според който истината за бога или преди всичко за божествената мъдрост, днес, утре и в хилядолетията е приемала, приема и ще приема различни оличностявания. Споделяйки тези разбирания (защото можем ли да ги наричаме вярвания?), Николай Райнов ни представя в своя роман именно това отделяне на Исус от Христос. Тоест литературният образ Иешу бар Йосеф е тяло, самопровидяло в себе си Син Божи, в което обезателно трябва да е поместен божественият принцип и от което струи тази друга трисъставност **слово-проповед-мъдрост**, реките, през които ще потече откровението за това *друго царството божие*: „Моето слово търси рибари...“; „Моята проповед дири блудници...“; „Моята мъдрост лучи митарии...“.

Противопоставно на евангелския Исус, който нееднократно заявява, засвидетелствано от евангелистите: „Не да наруша съм дошъл, а да изпълня“, на Николай-Райновия герой е присъща яростта на навъсен профет срещу сърцевината, фундамента на иудаизма – Тората (тоест Закона) и Пророците.

До 30-годишнината на героя Иешу, тоест в първата 1/3 от романа, ние вече сме наясно с този негов бунт; пределно разярен е Човекът на всички свои по кръв (единоплеменните) и го чуваме да кълне: „нека ги бие законът със своите камшици, нека в душите им кънти ужасният съсък на Тора и Набеим“. Съзнателно е търсено всяческо отграничаване от облика на евангелския Исус – кротък, вмислен, състрадателен, душевноравновесен, поантичному красив и добър...

„Нашият Йешу бар Иосеф държи толкова дълги речи и мълви толкова нови за нас монолози, че навярно би досадил и на най-търпеливия слушател“, четем в отзив на Л. Стоянов за книгата в сп. „Сила“. Но, ще добавим ние, тази многословност никак не е случайна, тя е нарочна. Именно осмозно преплитащите се монолози трябва да приведат в съзнанието на правилния читател (а той е теософ-масон-озарен прометеев дух) към също предългите, вливащи се от едно в друго наставления на Заратустра: *за целите, за спасението, за сбирщината, за свещениците, за пътя към създателя, за целомъдрието, за неопетненото познание...* и пр., голяма част от тях маркери, съответно естетизирани тук, в това повествование. Този назован от автора си „лиричен роман“ иска да подреди една етическа система, която да представя по подходящия начин именно теософската доктрина.

Един пример за междутекстов паралел.

6 глава на третата част:

„И кога стигна Йешу бар Иосеф тридесет години връс, изведен биде от Духа в пустинята, за да бъде изкушен“.

Ето и как започва преведената в същата 1919 г. от Н. Райнов „книга за всички и никого“, с основно заглавие „Така каза Заратустра“: „Когато З. стигна тридесет години връс, остави той своята родина и езерото на своята родина, па замина в планината. Наслаждава се тамо той на своя дух и на своята самота и се не умори от това десет години. Ала накрай се промени сърцето му“. И приликите не свършват с първите изречения. Има го възсъздаден от Николай Райнов патоса на Ницшевата проповед за съграждането на свръхчовека: *където волята е създателка, извисява се духът на отмъщението, усещаме дихание от творческото дихание* (с. 3). „Изкачи се бездънна мисъл, от моята дълбочина! Аз съм твой петел и утринен здрач, сънлив червейо: Стани! Моят глас трябва вече да ти изкурига събуждане!“ е у Ницше, а у Райнов: „Духът поведе Сина Божи към бездните на душата, за да го изкуси с откровение“.

Теософкото общество, както е затвърдено и от този роман (с настояването, че майката на главния герой е изменила на мъжа си, а с това и на закона) отрича зачатieto от св. Дух и въобще евангелското учение за възплъщението. А канонът на Новия завет се гради именно върху Боговъплъщението, Възкресението и Възнесението на Богочовека.

Николай Райнов настоява в романа си, че Бог е другото аз на Човека Йешу – глас от недрата, и го удържа до края мрачен, пределно жесток в посланието. Послание, което е самозараждащо се изотвътре и погубващо в прокобата си: „В пустиня се роди сине мой, в пустиня ще умреш“. Така говори Човекът със Себе си, самоназоваващ се „мъртвец между мъртъвци“.

Въобще тук словото е прорицателно-мизантропско, то сочи „огнени савани за света“; езикът е наситен с метафориката и алегорическите фигури от жанра на междузаветната апокалиптика.

Проповедта на планината: добродетелите, които трябва да има всеки, за да съпреживее блаженството на Царството небесно (Мат. 5:2-12), тук в теософския им прочит от Николай Райнов са изцяло морално преобърнати напътствия.

Ето как:

Не е за бедни духом Царството небесно, защото ще разпилеят по стъгди и сбирщи имота на Бога;
 Не е за скръбни утехата на Царството божие;
 Не е за кротки наследията на земята;
 Не е за гладуващи и жадуващи правда наситата на бъдното възмездие, и пр.

Рефренът в тази яростна каскадна реч е: „*Не сътвори свръх себе си бог!*“.

А методът е на отрицанието – този свръхчовек, хиперантропос/юберменш е освободен от ангажимент (снел е отговорността) и пред себе си, и пред намисления от него Бог/едновременно пак той, и особено към човеците въобще... Поради презрението си пред немощта на човешката природа. (Това би било интересно, ако е пародийно и цветно, както е у Гор Видал в „На живо от Голгота“ например, но тук е по-скоро скучно...)

Основното послание в множеството притчи, изговорени от протагониста, е парадоксалното *Любовта като омраза* (с. 150). И макар да се взима на критика старозаветният сух закон и да се възжелава някакво специално учение за Любовта, то последователите на този зъл човек-намислил-се-за-бог така и не го чуват, не им се преподава то, понеже са „слаби да поемат опасния друм на върховното добро“. Е, все пак разбираме, че смириенето, всеопрощението и строгостта са, които трябва да прилагат те към себе си. (Нека добавим, не към ближния, както е според каноничния текст на Новия завет!)

И така романът се придвижва по теософската схема, приложена към евангелските събития: към един исторически, митически и мистически Исус-съсд. Оттам и пълната структурна подчиненост на първоизходния, на новозаветния текст, на изградената конструкция, следваща обаче теософското учение, че божественият принцип (Христос) е поместен в човешкия съсд Иешу. Затова и (освен ако не си читател-теософ) финалът на книгата е напълно затварящо-неубедителен. Там, в писмото на философа Луканус до сенатора Кайус Домициус Морена (подразбираме трансформирания образ на ев. Лука, който пише до Тимотей), през неговите думи отново се настоява върху човешкото у този изключителен човек, понасящ непосилните болки на разпъването на кръст. Наречен е *сетният полубог, самотен пророк, най-големият от хората*. Есенциално е изведено и основното внушение, че „той проповядва вяра без култ, без жреци, без жертви, дори без молитва“ (с. 176) и че „воля от мисъл се не дели от него“ (с. 177). А самото повествование за Иешу бар Йосеф „историята на бога, както е бил схващан от слабия ум на огнепоклонника, за да свърша с върховната мисъл за самообожествяване, която възплъти в живота си галилеецът“.

Отново мизантропски е удържан и финалът. Учениците са избити, малцината му верни последователи са се разбягали; хора от Синедриона една нощ затрупват с камъни майката, също хулеща старозаветния Бог; Йосиф и блудницата от Мигдол са премазани от разбеснялото се множество. Разпятието е радост и упоение за тълпата.

Но какво е станало с мистическите прозрения, за които така пространно авторът, уподобяващ се на средновековен херметист, този автор, който е внушавал да се внимава, какво се е случило с духа, обладал този негов *сетен пророк, свръхчовек* и пр., се пита читателят... Възможно ли е въобще, дори като литературен герой, съществуването на един такъв – задъхан от злоба към колективното човечество от всички времена – свръхисторически бог?! Според теософските изчисления, свързани с особените цикли, в които се проявява на земята Нов световен учител – това се е случило няколко години след като е написана книгата на Н. Райнов „Между пустинята и живота“. В 1926 г. за такъв се самообявава Кришнамурти, а целият теософско-антропософски свят го почита и приветства, защото „след певеца на световната скръб (каквто е Исус – допълнението мое, М.О.), ще се яви певец на световното щастие“.